

Vahvempaa perusrahoitusta ja kriittistä diversiteettiä

Viime vuosikymmenien tiedepolitiikka puheenjohtajien silmin

Taina Saarinen

Edistyksellisen tiedeliiton puheenjohtajat ovat luotsanneet liittoa monenlaisissa koulutus- ja tiedepoliittisissa tilanteissa. Taina Saarinen haastateli ja keräsi muilla tavoin tietoa puheenjohtajilta eri vuosikymmeniltä. Haastateltaviksi lähtivät Kalervo Väänänen (puheenjohtaja vuonna 1999), Tytti Isohookana-Asunmaa (2004–2006) ja Veikko Halttunen (2020–2021). Sähköpostitse kysymyksiin vastasi Pekka Puska (1978–1980). Jutussa on myös hyödynnetty Olavi Borgin (1981) ja Pekka Neittaanmäen (2000–2003) julkaisuja.

Edistyksellinen tiedeliitto perustettiin aikanaan edistämään tiede- ja korkeakoulupolitiikkaa koskevaa keskustelua. Perustamisajankohtana eli 1970-luvun alussa tiedepolitiikkakin oli voi-

makkaasti puoluepolitisoitunutta, ja keskustaliberaalia ideologiaa edustaneet perustajajäsenet eivät löytäneet omaa ääntään tuon ajan tuoreista tiedepoliittisista yhdistyksistä. Vuonna 1971 oli perustettu sekä vasemmistolainen Tiedepoliittinen yhdistys, että oikeistolaista tiedepolitiikkaa edustanut Korkeakoulu- ja tiedepoliittinen säätiö KTTS, joka tunnettiin epävirallisemmin myös Kanslerisäätiönä. (Numminen 2020.)

Yksi perustajajäsenistä, Tapio Rajavuori, muistelee toisaalla tässä lehdessä Edistyksellisen tiedeliiton perustamisvaiheita Jyväskylässä lokakuussa 1972. Hän kertoo, miten liiton nimestä oli äänestettävä, kun kaikki eivät olleet ihastuneita *edistyksellisen* ideologisiin rasitteisiin, vaan tarjosivat nimeen *kansanvaltaa*. Toinen perustajajäsen, valtio-opin professori ja liberaalisen kansanpuolueen kansanedustaja Olavi Borg muistelee nimenvalintaan liittyneen myös poliittista nokittelua ja omimista:

”[...]kun veljet vasemmalla eivät olleethuomanneet ottaa yhdistystensä nimiin edistuksen jaloa tunnusta [...], päätimme ottaa tuon termin omistukseemme.”

Samalla Borgin mukaan saatiin myös ”vasta-myrry sen ajan kovimpia konservatiiveja varten, joita ei erityisemmin jäseniksi haluttu.” (Borg 2015, 149.)

Korkeakoulut joutuvat kohtaamaan kaksi merkittävää haastetta:

1. Valtiovallan toimesta tehtävään suunnitteluun ja ohjaukseen sisältyy se vaara, että korkeakoulut alistetaan palvelemaan valtiossa toimivien valtaryhmien omia, pääasiassa taloudellisia ja poliittisia valtapyyteitä. Korkeakoulujen perinteisen itsenäisyyden kaventuminen vaikuttaa niiden kriittistä ja uutta luovaa tehtävää.

2. Korkeakouluilta odotetaan aikamme tärkeimpien ongelmien ratkaisuedellytysten ja -tapojen hahmottamista. Ympäristöä kohtaava ekologinen paine, alueellisten ja sosiaalisten erojen kärjistyminen ja kasvu, massoitumisen ja ruuhkautumisen ihmisyyttä vaurioittava vaikutus sekä liikakansoitus ja nälänhätä on otettava vakavan tutkimuksen kohteeksi myös tieteellisissä yhteisöissä.

Kuva 1. Korkeakoulujen keskeiset haasteet alkuvuosien tavoiteohjelmassa (Tiedepolitiikka-lehti)

Nimestä äänestettiin uudestaan vielä 1990-luvulla, mutta suurimmat intohimot edistyksen ja taantumuksen teemoista olivat tuohon mennessä jo laantuneet, ja nimi jäi voimaan.

Tiedepolitiikka ja Edistysellinen tiedeliitto

Edistysellinen tiedeliitto on osa kehitystä, jossa tutkimuksen ja yhteiskunnan yhteydenpitoa on eri tavoin systematisoitu toisen maailmansodan jälkeen. Esimerkiksi vuosina 2000–2003 liittoa puheenjohtanut Pekka Neittaanmäki muistelee tiedeliiton virittämän tiedepoliittisen keskustelun ruokkineen hänen pohdintojaan tieteen sovelluksista, ja liitosta kehittyi hänelle vuosien mittaan yksi väylä löytää yhteistyökumppaneita (Haikari 2019, 43).

Kysyin puheenjohtajilta, miten he näkivät oman kautensa tiedepolitiikan ja toisaalta mitä he ajattelivat suomen tämänhetkisestä ja tulevaisuuden tiedepoliittisista linjoista. Vastaukset olivat monilta osin hyvin yhteneväisiä. Tämä ei ehkä ole yllättävää, koska kuten Muhosen ja Saarisen artikkelissa toisaalla tässä numerossa toteamme, monet tiedepolitiikan teemat ja dynamiikat ovat toistuvia. Puheenjohtajien kanssa käymissäni keskusteluissa ja sähköpostivaihtoissa nousivat esiin erityisesti tutkimuksen moniäänisyyden, yhteiskunnalliseen keskusteluun, koulutuksen ja tutkimuksen ohjauksen sekä niiden välisen yhteyden teemat ja dynamiikat.

Edistysellisen tiedeliiton alkuvuosina tunnistetut keskeiset haasteet ovat edelleen ajankohtaisia, kuten kuvan 1 katkelma liiton alkuvuosien tavoiteohjelmasta kertoo. Tutkijat ja muu tiedeväki osallistuivat jo tuolloin yhteiskunnalliseen keskusteluun omilla tutkimuksillaan ja näkökulmillaan, mutta tavoitteena ei tuolloinkaan pidetty pelkästään likinäköistä senhetkisten lyhyen tähtäimen poliittisten ongelmien tarkastelua. Sekä

korkeakoulujen poliittinen ohjaus että suuret globaalit haasteet puhuttivat jo tuolloin. Ohjelman lähtökohdat ”alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvoisuus, kansainvaltaisuus ja ihmisyyys” (Rajavuori 1982) kaiuttavat 1970-luvun poliittista sanastoa, mutta ovat teemoina edelleen hyvinkin ajankohtaisia.

Yliopistojen rahoitus- ja säädös-ohjaus

Iso osa tiedeliiton historiassa käydystä keskustelusta on kytkeytynyt korkeakoulutuksen ohjaukseen, joka on ollut yksi tiedepolitiikan sitkeistä keskustelunaiheista. Haastatellut puheenjohtajat

**OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT
”ALUEELLINEN JA SOSIAALINEN
TASA-ARVOISUUS, KANSAIN-
VALTAISUUS JA IHMISYYS”
(RAJAVUORI 1982) KAIUT-
TAVAT 1970-LUVUN POLIIT-
TISTA SANASTOA, MUTTA
OVAT TEEMOINA EDELLEEN
HYVINKIN AJANKOHTAISIA.**

liittivät ohjauksen yliopistojen perustehtävään, jota hahmotettiin edelleen hyvin tunnistettavalla tavalla. Esimerkiksi Tytti Isohookana-Asunmaa ja Veikko Halttunen nostivat esiin tieteen tehtävänä totuuteen pyrkimisen. Isohookana-Asunmaa korosti tässä vuorovaikutteisuutta, avaruutta, sekä yrityksen ja erehdyksen

hyväksymistä. Halttuselle avoin keskustelu on keskeinen osa totuuden etsimistä tiedepolitiikan myllerryksissä:

”Mä koen että tää tieteen ensisijainen tehtävä on edelleen etsiä sitä totuutta ja tavallaan kun tuli yliopistouudistus ja monenlaista myllerrystä (...), niin siellä oli sellaisia piirteitä, jotka sai itseni ajattelemaan, että haluaisi jos ei nyt osallistua keskusteluun, niin ainakin pikkuisen enempi siitä tietää (...) ja siinä mielessä sitten jossain vaiheessa ajauduin sitten siihen, että joku tämmöinen kanava olisi hyvä olla ja tulin sitten tuohon tiedeliittoon.”

Rahoitus on aina ollut keskeinen osa yliopistojen ohjausta. Eri vuosikymmeninä tiedeliittoa vetäneet eivät pitäneet kovin onnistuneena nykyistä rahoitusmallia, sillä he kokivat, että ulkopuolinen rahoitus ohjasi yliopistossa tehtävää tutkimusta enemmän kuin tieteen sisäiset tarpeet.

- koulutuspolitiikan näkeminen erottamattomana osana tiedepolitiikkaa;
- korkeimman opetuksen ja tieteellisen tutkimuksen resursoinnin suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen edistäminen;
- eri tieteenalojen ja monitieteellisen tutkimuksen erityispiirteiden ja tarpeiden tunnistaminen ja huomioon ottaminen;
- korkeakoulutuksen, korkeakouluopiskelun ja tutkijanurien tasa-arvoisuuden edistäminen;
- tutkimustiedon vastuullisen ja avoimen hyödyntämisen edistäminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa – myös tiedettä ja korkeakoulutusta koskevissa kysymyksissä;
- tiede- ja korkeakoulupoliittisen päätöksenteon avoimuuden ja osallistavuuden edistäminen;
- tutkimus-, koulutus- ja innovaatiopolitiikkaa koskevien päätösten yhteiskunnan eri sektoreille ulottuvien systeemitaso vaikutusten tunnistamintieteen ja teknologian roolin ymmärtäminen yhteiskunnan ja kulttuurien muutoksessa

Edistysellisen tiedeliiton nykyiset tavoitteet

Resurssikeskustelun riitti

Kuva 2. Pääkirjoituksen otsikko vuodelta 1984 kuvastaa kokemusta resurssikeskustelun toistuvuudesta tiedepolitiikassa.

Pääkirjoituksen otsikko ”Resurssikeskustelun riitti” kuvastaa ajatusta resurssikeskustelun toistuvuudesta tiedepolitiikassa

Entiset puheenjohtajat pitivät tärkeänä rahoituksen jatkuvuutta ja pitkäjänteisyyttä. Esimerkiksi Tytti Isohookana-Asunmaa piti ongelmallisena sitä, että opettajien ja tutkijoiden tehtäväksi on tullut rahoituksen hankkiminen, kun rahoituksen pitäisi olla pitkäjänteistä perusrahoitusta. Tulohajauksessa pitäisi hänen mukaansa päästä parempaan tasapainoon perusrahoituksen ja mittareihin perustuvan rahoituksen välillä, ja rahoitusmalli ei saisi rajoittaa tieteen vapautta. Uuden yliopistolain mukana tullee varojen keräämiseenkin hän suhtautuu varovaisesti:

”Pääomarahoituksen hakeminen on OK jos joku sitä haluaa tehdä, mutta pääasiassa jos yliopistot toimivat isänmaan ja ihmiskunnan parhaaksi, niin kyllä sen pitäisi julkista rahoitusta olla. Tässä olis tekemistä.”

Pitkän aikaa tiedepolitiikkaa Kansanterveyslaitoksen sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen puolelta seurannut Pekka Puska on samoilla linjoilla ja keskittyisi yliopistojen ja tutkimuslaitosten riittävän autonomian ja perusrahoituksen vahvistamiseen:

”Tärkeintä olisi vahvistaa yliopistojen ja tutkimuslaitosten perusrahoitusta ja autonomiaa. Hedelmällinen tutkimus ja todelliset innovaatiot syntyvät parhaiten alhaalta ylöspäin yliopistojen luovassa ja hedelmällisessä tutkimusyhteisössä. Valtion ohjailua olisi rajoitettava olennaiseen.”

Puska pitää yliopistojen pääomitus hyvänä, vaikka se ei vielä ole suuria tuottoja yliopistojen rahoitukseen tuonutkaan.

Tytti Isohookana-Asunmaa kritisoi myös nykyistä tilaustutkimuksen suurta roolia korkeakouluissa tehtävässä tutkimuksessa:

”Teollisuus tarvii soveltavaa tutkimusta ja se saa tilata mitä vaan, mutta sen pitää olla

erillään yliopistojen perustyöstä. Tilaustutkimus estää sen kriittisyyden, sen yliopiston perustehtävän toteuttamisen eli isänmaan ja ihmiskunnan palvelemisen.”

Kalervo Väänänen todisti 1990-luvun alun lamaa erityisesti Suomen Akatemian näkökulmasta ja vetää tilanteesta johtopäätöksiä myös nykyiseen. Hän toivoisi vaikeassa tilanteessa satsauksia tutkijakoulutukseen, kuten 1990-luvun puolivälissä tehtiin. Akuuteimmassa tilanteessa jouduttiin jopa leikkaamaan Akatemian rahoituksia, mutta samalla tehtiin myös satsauksia tutkijakoulutukseen, joita Väänänen piti pitkällä tähtäimellä erittäin merkittävänä päätöksenä:

”Mehän perustettiin iso joukko näitä Akatemian rahoittamia tutkijakoulutuspaikkoja, muistaakseni 400 kappaletta, [...] ja kun ottaa huomioon sen, että minkälaisessa taloudellisessa tilanteessa me silloin oltiin, sehän oli Ahon hallituksen aikana muistaakseni, oli rohkea päätös ja tavallaan viime vuosikymmenien ehkä sanoisinko merkittävätkin tällainen poliittinen päätös. Että siinä otettiin kantaa konkreettisesti ja selkeästi siihen, että tutkimuksen kautta me voidaan vaikuttaa [...] Ja jotenkin mä oon moneen kertaan ehkä sen jälkeen vähän kaivannut samanlaisia yhtä reippaita päätöksiä.”

Rahoituksen lisäksi puheenjohtajia puhutti myös säädöshajauksen kehitys. Uudesta yliopistolaista väännettiin poliittisesti 2010-luvun taitteeseen tultaessa. Vuonna 2010 voimaan tullut uusi yliopistolaki muutti yliopistojen omistusratkaisuja ja vähensi kollegiaalisesti valittujen elinten päätösvaltaa. Väänänen muistelee lakimuutoksen jättäneen jälkeensä ratkaisemattomia kysymyksiä, joihin olisi hyvä vielä tiedepoliittisessa keskustelussa palata. Erityisesti yliopistoyhteisöä edustavien kollegioiden ja uuden lain mukaisten hallitusten vuoropuhelu on jäänyt Väänäsen mielestä kesken:

”... erityisesti kollegioiden ja yliopiston hallitusten välinen vuoropuhelu on varmaan joissakin yliopistoissa jäänyt aivan liian vähälle. Ja sitä kautta mä luulen, että on syntynyt paljon

turhanaikaistakin väärinkäsitystä, niinku tällaiseen aina liittyy, mutta myös sellaista että se yliopistoyhteisön viestiä ei ole niinkö välttämättä ymmärretty sellaisena kuin se on tarkoitettu.”

Tiedeliitto, poliittiset ideologiat ja niiden uusi tarve?

Puoluepoliittisesti värittynein vaihe korkeakoulupolitiikassa vaimeni hiljalleen 1980-luvulla. Tutkinnonuudistus ja hallinnonuudistus oli viety läpi ja Suomen Akatemian uudistamiseen ja Tieteen keskustoimikunnan perustamiseen liittyvät suurimmat laineet olivat laantuneet. Ideologista keskustelua aiemmat puheenjohtajat eivät kuitenkaan pitäneet pahana, pikemminkin päinvastoin. Esimerkiksi Kalervo Väänänen arveli eri puolueita lähellä olevien ajatuspajojen ottaneen tätä roolia, mutta piti niitä kuitenkin toimintatavoiltaan niin erilaisina, että ne eivät korvaa erilaisiin näkökulmiin perustuvien tieteellisten yhdistysten toimintaa:

”On ne ajatuspajat varmaan ottaneet [sitä roolia] , mutta siinä on se oleellinen ero, että se ajatuspajojenkin [toiminta] aika pitkälle lähtee tilaustyöstä sitten se heidän mielipiteen muodostus, kun tietysti jos ajatellaan tällaista vapaata tiedepoliittista keskustelua niin sen pitäisi olla sitten aika tavalla vapaata.”

Veikko Halttunen pohti myös pitkään yleisesti politiikan ja erityisesti tiedepolitiikan eroja ja etenkin sitä, kumpi pitäisi valjastaa vetämään raitaita. Hän näkee (puolue-)politiikan välineenä tiedepolitiikan tekemiselle.

”Jos me halutaan itse tieteen kannalta parasta, niin silloin se politiikka on väline eikä lopputulos. [...] Että ollaanko me ennen kaikkea tieteestä kiinnostuneita tiedemiehiä [...] vai onko niin, että että tiede laitetaan palvelemaan politiikkaa? [...] että mä lähden mieluummin niin päin katsomaan sitä asiaa, että miten puoluepolitiikalla tuetaan sitä tiedepolitiikkaa tai millä tavalla puolueita ja puoluejärjestelmää voidaan käyttää siinä, että me tehdään tietynlaista tiedepolitiikkaa.”

Kaikkiaan hyvin yksityiskohtainen ohjaus ja mittaaminen akateemisen työn itseohjautuvuuden kustannuksella epäilytti pitkän linjan vaikuttajia. *“Mä en haluaisi olla yliopistouraa aloittava nuori tutkija”*, valtiotieteen tohtori Isohookana-Asunmaa puuskahtaa kritisoidessaan nykyistä määrää painottavaa ja kansainväliseen julkaisemiseen kannustavaa julkaisupolitiikkaa.

Alueellisuus, kansallisuus, kansainvälisyys

Tiedepolitiikassa alueellinen, kansallinen ja kansainvälinen kiertyvät usein toisiinsa, mutta erilaisin painotuksin vuosien mittaan. Edistykseellinen tiedeliitto toimi aktiivisesti alueellisesti etenkin pari ensimmäistä vuosikymmentään. Esimerkki tätä kautta kansalliseksi toimijaksi nousseesta Tiedeliiton jäsenestä on Tytti Isohookana-Asunmaa. Hän toimi Edistykseellisen tiedeliiton puheenjohtajana vuosina 2004–2006, mutta hänellä oli jo ennen tuota kautta pitkä historia Edistykseellisen tiedeliiton Oulun osastossa. Aktiivinen Oulun paikallisosasto järjesti paljon toimintaa, johon nuori toimija pääsi helposti mukaan. Tiedeliiton hallitukseen Isohookana-Asunmaa kuitenkin lähti vasta poliittisen uransa jälkeen vuonna 2003.

Kuva 3. Tytti Isohookana-Asunmaa puhumassa Edistykseellisen tiedeliiton tilaisuudessa. Kuva: Tiedepolitiikka -lehden arkisto.

Kansaivälistyminen kulki alueellisen ja kansallisen rinnalla koko ajan. Suomi liittyi Euroopan unioniin 1995. Vuosikymmenen alkuvuodet Isohookana-Asunmaa oli ollut Esko Ahon hallituksen kulttuuriministeri. *“Mä olin järkyttynyt*

Oulun osaston hallitus v. 1985

ETL:n Oulun osaston vuosikokous 18.2.1985 valitsi osaston puheenjohtajaksi FK Olavi Jakulan ja hallitukseen hänen lisäkseen kansanedustaja Tytti Isohookana-Asunmaa, FL Juhani Fiskaalin, FL Pekka Sallisen, apul.prof. Mauno Pyhtilän, apul.prof. Juha Tienarin, pää-

toimittaja Jouko Hannulan, LKT Aarne Oikarinen, dosentti Samuli Onnelan ja DI Kalevi Leskisen.

Vuosikokouksessa alusti ajankohtaisista korkeakoulu- ja tiedepoliittisista asioista kansanedustaja Tytti Isohookana-Asunmaa.

Kuva 4. Paikallisosastot toimivat aktiivisesti pari ensimmäistä vuosikymmentä. Kuvassa Oulun osaston vuosikokousuutisia vuodelta 1985.

Toteutuuko tieteidenvälisyys?

Todellisuus ei ole jakautunut tiedekuntarajojen mukaan. Tämän aikoinaan esitetyn toteamuksen syvä ymmärtäminen ja toteamuksen seuraukset eivät kuitenkaan vielä nyt ole muuttuneet ”lihaksi ja vereksi”, ts. vaikuttaneet käytännön tutkimustoimintaan niin paljoo kuin yleensä oletetaan.

Kuva 5. Jaana Venkulan pääkirjoitus vuodelta 1988 kuvaa tieteidenvälisyyden periaatteiden ja käytänteiden ristiriitaista suhdetta (Tiedepoliittikka 2/88)

siitä opetusministeriön kansanvälistymisajattelusta, kun ei se ollut akateemisessa maailmassa mitään uutta”, Isohookana-Asunmaa ihmettelee. Historiaa 1960-luvulla Oulun tuolloin nuoreen yliopistoon opiskelemaan tullut Isohookana-Asunmaa kertoo jo tuolloisesta laitoksensa monipuolisesta kansainvälisestä toiminnasta.

Kansainvälistä menestystä on haettu erilaisin tiedepoliittisin keinoin. Monitieteisyys on ollut vuosikymmenien ajan yksi keskeinen tiedepoliittinen tavoite, mutta myös keino tavoitteisiin eli korkeatasoiseen opetukseen ja tutkimukseen pääsemiseksi. Sekään ei millään tavalla ole uusi tiedepoliittinen tavoite, kuten Tiedepoliittikka-lehden pääkirjoitusotsikosta vuodelta 1988 näkyy.

Kalervo Väänänen lähestyi monitieteisyyttä sekä tieteenalojen että koulutuksen ja tutkimuksen yhteyden näkökulmasta. Koulutukseen monitieteisyys kytkeytyy suurien ongelmien ratkaisun kautta: yhteiskunta tarvitsee yliopiston, joka kykenee ennakoimaan suuria kysymyksiä ja kouluttaa niitä ratkaisevia ammattilaisia. Vaikka hänkin piti aitoa vuoropuhelua eri tieteenalojen välillä haastavana, niin se on kuitenkin Väänäsen näkemyksen mukaan ratkaiseva tekijä esimerkiksi energiasiirtymän ratkaisussa:

”Jos nyt jälkeinpäin analysoi, niin varmaan on ihan oikeutettua sanoa, että yliopistojen olisi pitänyt reagoida tähän ainakin 20 vuotta sitten ja niinku tiedetään niin aika harvassa paikassa [kävi] näin. Ja nimenomaan koulutuksellisesti reagoida. [...] Tämmöinen riittävän multidisiplinäärinen

[tieteidenvälinen] lähestymistapa on edelleen sitten loppupeleissä aika kovaa valuuttaa. Onhan meillä [...] tästä hyvät esimerkit lähellä kun tutkimus ja koulutus eriytettiin, siis Neuvostoliiton ja näiden silloisten satelliittivaltioiden, siellähän oli tiedeakatemiat oli erikseen ja sitten yliopistot oli jossa juurikaan ei tehty tutkimusta, [...] kyllähän me kaikki tiedetään, että miten tehokas se oli.”

Viime vuosina monitieteisyyden rinnalle on noussut erikoistuminen yliopistojen ja korkeakoulujen profiloitumisen ja roolituksen muodossa. Tämä aiheutti monenlaista pohdintaa, joka liittyi sekä koulutuksen ja tutkimuksen kansalliseen toteutukseen että yliopistojen tutkimusprofiilien muokkaamiseen.

Isohookana-Asunmaa näki erityisesti profesioalojen koulutuksen kansallisena tehtävänä, jota tarvitaan tasa-arvosyistä koko maassa, kun taas tutkimuksessa ja jatkokoulutuksessa voidaan harkita korkeakoulujen erikoistumista, kunhan yhteistyön edellytyksistä huolehditaan:

”Ammatteihin koulutusta tarvitaan koko maassa, lääkärit, opettajat, juristit. Aines on kuitenkin yhtä lahjakasta. Tutkimuksessa ja jatkokoulutuksessa voidaan sitten miettiä jotain erikoistumista, tarvitaan hedelmällinen tutkimusyhteisö.

Kalervo Väänänen puolestaan oli huolissaan profiloinnin mahdollisesta tutkimusta yksipuolistavasta vaikutuksesta, eikä ole lainkaan vakuuttunut

siitä, etteikö laajempaa moninaisuutta hyödyn-täen olisi päästy parempaan lopputulokseen:

”Olen käyttänyt paljon sitä [vertausta], että ei se riitä, että meillä on riittävä kriittinen massa, vaan meillä täytyy olla myös riittävä kriittinen diversiteetti jos ajatellaan tuota tutkimusta ja tieteen tekoa. Että se riittävä diversiteetti tarjoaa sitten aina sen mahdollisuuden, että voi syntyä eri puolilta merkittäviä nostoja. Ja myöskin sen että ei jää niinku isoja alueita tieteen alueita, joita ei ollenkaan tule huomioitua. [...] mun täytyy sanoa, että meillä ei ole vertailukohteita, kun kaikki on innokkaasti ryhtyneet siihen profilointiin, että mikä olisi ollut se toinen vaihtoehto. Itse mä luulen, että sen vaikutus ja hyöty on paljon vähäisempi kuin ajatellaan sen olevan. Ja olisin taipuvainen jopa uskomaan että tällaisella ehkä suurempaa diversiteettiä käyttäen voisi voitu päätyä ehkä parempaankin lopputulokseen, mitä sen profiloitipolitiikan kautta.”

Lopuksi

Edistyksellisen tiedeliiton ohjaava periaate perustamisesta asti on ollut demokraattisen yhteiskunnan ja päätöksenteon tukeminen ja kunnioittaminen. Siinä mielessä viimeisin viimeinen kysymys, jonka esitin haastateltaville, oli kansanvallan näkökulmasta varsin epäkorrekti. Kysyin heiltä nimittäin mitä he tekisivät, jos he olisivat diktaattoreja.

Isohookana-Asunmaa ottaa esille laadun nostamisen ja kunnianhimon. Hän puhuu pitkään laadusta:

”Minulle on sanottu ettei voi vaatia. Minä en ymmärrä miksei. [...] pitää oppia argumentoimaan [...] Laadun laskuun liittyy se, että rahoitus tulee perustutkintojen ja tohtorintutkintojen perusteella. Rahoitusmallia olis muutettava.”

Myös Pekka Puska keskittyisi tulevaisuudessa yliopistojen ja tutkimuslaitosten riittävän autonomian ja perusrahoituksen vahvistamiseen.

Kaikki haastatteleman entiset puheenjohtajat painottivat keskustelun merkitystä Tiedeliiton toiminnassa. Sekä Isohookana-Asunmaa että Halttunen korostavat tiedeyhteisön keskeisenä tehtävänä vilkasta keskustelua ja vuoropuhelua. Isohoo-

kana-Asunmaa odottaa napakkaa kannanottoa ja yliopistojen ongelmien esiin tuomista ilman rajoitteita:

”Tiedeyhteisöön kuuluu että otetaan ongelmia kriittisesti argumentoiden esille. Yliopiston henkilöstön julkista esiintymistä ei saa rajoittaa!”

Veikko Halttunen pohti pitkään politiikan ja ideologian roolia tiedepolitiikassa ja myös tiedeliiton toiminnassa ja otti esille erityisesti keskustelun polarisoitumisen mukanaan tuomat riskit:

”Mä näen semmoisena heikkoutena tän keskustelun polarisoitumisen. Se on se tiedepoliittinen heikkous. Elikkä ei ole niitä sävyjä tällä hetkellä ollenkaan. Ja se johtaa sitten siihen, että kun on vaan musta ja valkoinen, niin kummallakin puolella ruvetaan tekemään ylilyöntejä, kun ei ole sitä aluetta siellä keskellä jossa käydään sitä keskustelua jossa tulee ne kompromissit myös. [...]tässä mä näkisin sillä tavalla, että nyt tulee sitten se puoluepolitiikka tähän. Eli meillä on ollut todella hyvä minun mielestä jo senkin takia vaikka ei olisi mitään siis tämmöisiä aatteellisia juttuja sinänsä, niin minusta olisi ihan tervettä ylläpitää toimiva poliittinen keskusta. Ja tää polarisoituminen on syönyt keskustan kannatusta ja poliittisen keskustan häviäminen taas lisää sitä polarisoitumista.”

Myös Kalervo Väänänen mietti poliittisten ideologioiden roolia yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa edessä on suuria muutoksia, jotka edellyttävät tieteellisen tiedon lisäksi poliittista päätöksentekoa:

”Omalla tavallaan musta on ollut harmi että nämä kaikki muut tiedepoliittiset seurakunat ETL on kuihtuneet pois. Nyt on kuitenkin niin isoja muutoksia, että me olis tarvittu erityisesti eri lähtökohdista ja erilaisten ideologioiden pohjalta syntyvää debattia, että siinä mielessä se on vähän säälikin.”

Myös Halttunen näkee, että tiedeliiton kaltaisilla organisaatioilla on tulevaisuudessakin tehtäviä, mutta se edellyttää niiltä itseltään aktiivista roolia ja linjaa:

”Kyllä mä uskon, että tällaisilla organisaatioilla on mahdollisuus, mutta tietenkin se edellyttää siis tietynlaista, noh, painoarvohan tulee sitä kautta, että pystytään systemaattisesti johdonmukaisesti edustamaan jotain linjaa ja tuomaan sitä esille erilaisissa tilanteissa.”

Kalervo Väänänen nosti esille tämänhetkisen tiedepolitiikan jonkinlaisen pysähtyneisyyden, jota hän piti ongelmana suurten globaalien kysymysten ratkaisemisen kannalta.

”Meillä on muutamia semmoisia tosi isoja globaaleja kysymyksiä joihin tieteen pitäisi löytää ne vastaukset. Vaikka ilmastonmuutos, energia, siirtyminen pois näistä fossiilisista energialähteistä, näähän on jo niin valtavia [kysymyksiä] [...] Ja tässä me tullaan siihen, että kun yliopiston pitäisi olla tietysti vähintään vuosikymmenen edellä sitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuukin, niin kyllä mä tässä suhteessa oon pikkuisen huolestunut myös suomalaisten yliopistojen kyvystä ehkä reagoida tähän, vaikka se varmaan kansainvälisessä mittakaavassa on aika hyvä.”

Myös Halttunen nosti tulevaisuuden haasteena esimerkin maailmanlaajuisesta poliittisesta ongelmasta eli ilmastonmuutoksesta, jonka tieteelliset taustat ovat näkyneet Tiedepolitiikka-lehdenkin sivuilla jo 1970-luvulta saakka. Kyse ei enää olekaan siitä, millaista tietoa Tiedeliiton tapaisten yhdistysten pitäisi tuoda poliitikkojen ja suuren yleisön kuuluville, vaan millaiseen arvokeskusteluun liitto omalta osaltaan osallistuu:

”Nythän meillä on jo ilmastonmuutos muuttamassa tätä asetelmaa, me ei voida sanoa, että jos tehdas tuottaa vaan enemmän niin se on aina sitä parempi ja jos tieto auttaa meitä sitä tehdasta tuottamaan enempi niin silloin se on sitä parempaa tietoa. Näinhän se karrikoiden on

mennyt, että nyt kun tulee niitä muita arvoja niin meillä pitäisi olla sellainen tiedepoliittinen keskustelu, että me kysyttäisiin mitkä on ne muut arvot, minkä painoarvon ne saa, miten meidän pitää sitä tiedettä tehdä?”

Tieteen rooli on esittää uusia ja hankalampia kysymyksiä. Tutkijat ja muut tiedeväki osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun omilla tutkimuksillaan ja näkökulmillaan, mutta tavoitteena ei voi pelkästään olla likinäköinen nykyhetken ongelmien poliittinen tarkastelu. Lyhyen aikavälin voittojen sijaan tieteen tekeminen edellyttää ylisukupolvisen hyvän tavoittelua. Elämme aikaa, joka haastaa tieteen roolia yhteiskunnassa isossa mittakaavassa. Joudumme jatkuvasti arvioimaan fyysisen ja sosiaalisen elinympäristömme kestävyttä. Kestääkö maapallomme ihmisen toiminnan? Toimimmeko eettisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla? Olemmeko käyneet riittävästi arvokeskustelua siitä, mitkä ovat niitä ihmiskunnan suuria kysymyksiä, joihin tiede ja koulutus vastaavat? ■

Lähteet

- BORG, O. (2015) Valtio-oppinut vallan kamareissa. 1960–1990-lukujen politiikkaa osallistujan ja tutkijan silmin. Tallinna-kustannus.
- HAIKARI, J. (2019). Tulevaisuus tehdään nyt: Professori Pekka Neittaanmäki. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/63392>
- NUMMINEN, J. 2020. Sivistys-Suomen synty. Osa I koulutuspolitiikka. Otava
- PUSKA, P. (2012) Terveystohtori. Otava.
- RAJAVUORI, T. (1982). Vuosikymmen toimintaa tieteen ja tutkimuksen hyväksi. Tiedepolitiikka 2 (1982), 3–4.

Onnittelut 50-vuotiaalle Edistykselliselle tiedeliitolle

